

והרחיקו, והזכיר שה שהוא כאובד. ולכך ביאר בכאן ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך. ואמר וכן תעשה לחמורו שהיא בהמה טמאה. ואמר וכן תעשה לשמלתו אע"פ שאין השמלה חביבה על בעליה כבעלי חיים ואין ההפסד מצוי בה כהם שאפשר (א) שימותו. וכן תעשה לכל אבידת אחיך – כל כלי ביתו אע"פ שאינם חביבין כשמלתו אשר יכסה בה.

ועל מדרש רבותינו [בספרי כאן ובב"מ כג, א-לא, א] הוסיף עוד בכאן דברים רבים, כגון והתעלמת – פעמים שאתה מתעלם, השב – אפילו מאה פעמים, תשיבם – אפילו לגנתו ולחורבתו, והחזרה בסימנים, ודברים אחרים נדרשים בפרשה.

(ב) ואם לא קרוב אחיך אליך. שאינו קרוב אצלך, כי אינך מתחייב ללכת אל ארץ אחרת עם האבידה להשיבה אליו, או שלא ידעת אותו כלל. ובספרי [כאן]: "אין לי אלא קרוב, רחוק מנין, ת"ל ולא ידעתו". ואם כן יאמר ואם לא קרוב אליך בעירך שתשאל עליו ותדעהו, ויהיה עמך עד דרוש אחיך אותו.

(ד) והוסיף במצות הטעינה להזהיר עליו במצות לא תעשה, כי בתורה אמר [בשמות כג, ה] "עזוב תעזוב עמו" – מצות עשה. ועוד הוסיף נופלים בדרך, כי שם אמר "רובץ תחת משאו", ולא הזכיר שם רק החמור, שדרכו לטעון משוי גדול וירבץ תחתיו. ואמר בכאן [בפסוקים ב' וד'] אחיך ושם "אויבך" [בפסוק ד'] ו"שונאך" [בפסוק ה'] לאמר תעשה עמו כן ותזכור האחזה ותשכח השנאה.

(ו-ז) כי יקרא קן צפור לפניך. גם זו מצוה מבוארת, מן "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" [בויקרא כב, כח], כי הטעם בשניהם לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם, או שלא יתיר הכתוב לעשות השחתה לעקור המין אע"פ שהתיר השחיטה במין ההוא, והנה ההורג האם והבנים ביום אחד או לוקח אותם בהיות להם דרור לעוף כאילו יכרית במין ההוא.

#### תכלת מרדכי

(א) כי יקרא קן צפור. ע"י מצורע י"ד ד'.

#### כור זהב

[א] ובספרי אין לי אלא קרוב מחויב בהשבה רחוק מנין ת"ל ולא ידעתו ואספתו, הא ביודעו חייב בהשבה אף ברחוק וא"כ לדברי הספרי א"א לפרש כפי הרב אלא שיאמר הכתוב ואם לא קרוב אחיך אליך וע"כ ולא ידעתו דאז ואספתו אבל ביודעו מחויב אף ברחוק. וממה שדייק הרב בעירך משמע שדעתו לומר דמה שמשוה הספרי קרוב ורחוק היינו ששניהם בעיר אחת אבל בארץ אחרת ודאי שאין מחויב לחזור אחריו אף לדברי הספרי כך משמע ממנהיג.

#### כסף מזוקק

(א) ואין ההפסד מצוי בה בהם שאפשר שימותו. צ"ל מצוי בהם כמוהם שאפשר שימותו.

(1) דנאמר שם: "וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהרות ועץ ארז ושני תולעת ואזוב", וז"ל בתו"ד: ובעלי הפשט אומרים כי כל עוף יקרא צפור, ממה שאמר צפור שמים ודגי הים (תהלים ח ט), כל צפור כל כנף (בראשית ז יד), בן אדם אמור לצפור כל כנף (יחזקאל לט יז), וכן ואת הצפור לא בתר (בראשית טו י) על תורים ובני יונה. והנכון בעיני, ששם צפור כלל לעופות הקטנים המשכימים בבקר לצפצף ולשורר, מלשון ארמית צפרא, וכן ישוב ויצפור (שופטים ז ג), ישכים בבקר, אמר "צפור שמים" עליהם, כי הם לרובם יגביהו לעוף בשמים ו"כל צפור כל כנף", שני מינין, כל הקטנים וכל הגדולים, כי יקרא קן צפור לפניך (דברים כב ו), הם הקטנים שהן רבים, שאפילו בקטניהם יחוס וכו', ע"ש.

וכתב <sup>ג</sup>הרב במורה הנבוכים <sup>ג, מח</sup> כי טעם שלוח הקן וטעם "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" כדי להזהיר שלא ישחוט הבן לעיני האם, כי יש לבהמות דאגה גדולה בזה ואין הפרש בין דאגת האדם לבהמות על בניהם, כי אהבת האם וחנותה לבני בטנה איננו נמשך אחרי השכל והדבור אבל הוא מפעולת כח המחשבה המצויה בבהמות כאשר היא מצויה באדם. ואם כן אין עיקר <sup>ג</sup>האיסור באותו ואת בנו רק בבנו ואותו, אבל הכל הרחקה. ויותר נכון בעבור שלא נתאכזר. ואמר הרב: ואל תתמה עלי ממאמר החכמים <sup>בבבכות לג, ב ובמגילה כה, א</sup> האומר על קן צפור יגיעו <sup>ג</sup>רחמיהם, כי זהו אחת משתי סברות, סברת מי שיראה כי אין טעם למצות אלא חפץ הבורא, ואנחנו מחזיקים בסברה השניה שיהיה בכל המצות טעם.

והוקשה לו <sup>שם בפ"כ</sup> עוד מה שמצא בב"ר <sup>מד, א</sup>: "וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף, הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות, שנאמר <sup>במשלי ל, ה</sup> כל אמרת אלוה צרופה".

וזה הענין שגזר הרב במצות שיש להם טעם – מבואר הוא מאד, כי בכל אחת טעם ותועלת ותיקון לאדם מלבד שכן מאת המצוה בהן ית', וכבר אמרו ז"ל <sup>בסנהדרין כא, ב</sup> "מפני מה לא נתגלו טעמי תורה וכו'", ודרשו <sup>בפסחים קיט, א</sup> "ולמכסה עתיק – זה המגלה דברים שכיסה עתיק יומין, ומאי ניהו, טעמי תורה". וכבר דרשו בפרה אדומה <sup>בבמדב"ר יט, ג</sup> ש"אמר שלמה על הכל עמדתי ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני

### תכלית מרדכי

**ב) הטעם בשניהם – וכתב הרב.** עי' חתם סופר חלק או"ח סי' ק' הנפקא מינה בטעמים<sup>2</sup>, ועי' עוד בספר עבודת הקודש חלק העבודה פרק ג'<sup>3</sup>.

### כור זהב

**ג) ואם כן אין עיקר האיסור,** ור"ל כי לדברי ויותר נכון שהכל בעיקר האיסור בעבור שלא נתאכזר. הרמב"ם אין עיקר האיסור רק בבנו ואותו אבל אסרה <sup>ג</sup> האומר על קן צפור, שאמרו משתקין אותו תורה גם אותו ואת בנו משום הרחקה אבל הרמב"ן אומר שעושה מדותיו רחמים ואינם אלא גזרות.

(2) שדן שם בתשובה באחד שפוגע בקן ולא צריך את הבנים, האם המצוה של שילוח הקן נאמרה דווקא אם לוקח את הבנים או לא, וז"ל בתו"ד: ועיין רמב"ן בנימוקי חומש שלו (דברים כב, ו) כתב עפ"י רמב"ם במורה נבוכים וכ"כ בס' החנוך להרא"ה (מצוה תקמ"ה) בטעם המצוה היא שלא נתאכזר לעקור את בניו, דאע"ג דאסור לומר על קן ציפור יגיעו רחמיהם והטעם שלא הגיעו רחמיהם על בעלי חיים כל שהוא לצורך אדם דא"כ היה אסור לשחוט בע"ח, אך גזירות הן עלינו שלא נלמוד להתאכזר ונתקן מדותינו ע"ש. והנה לפי טעם זה מבואר דאם אינו צריך לבנים, לא מיבעיא דאינו מחוייב לשלח האם אלא אכזריות נמי עביד, ובמקום שנלמוד שלא נתאכזר אדרכא נרגיל עצמנו באכזריות ולצער בעלי חיים על מגן לגרש האם מעל בניה וצער בע"ח דאורייתא, אלא שכתב רמב"ן שלא הגיעו רחמיהם על ב"ח אם הוא לצורך האדם, אבל אם איננו לצורך אדם שאינו צריך לבנים אכזריות היא זו לגרש האם מעל בנים וכו'. והנה בתשו' חכם צבי (סי' פג) פשיטא ליה דאינו מחוייב ליקח הבנים אלא יכול לשלח גם שניהם האם והבנים, והאי והבנים תקח לך אינו אלא כמו ששת ימים תעשה מלאכתך, ומוכיח כן וכו'. אמנם בתשו' חו"י סיים טעם בשם ס' הזוהר בשילוח האם לעורר ייללת אימא עילאה על בניה, אם כן מצוה להדר אחר קן כדי לעורר רחמי אימא עילאה על בניה ולפ"ז ליכא משום אכזריות, דאפילו אם לצורך הנאת אדם לא הגיעו רחמי שמים על בע"ח, מכ"ש לצורך מצוה. אך ש"ס דילן ע"כ לא ס"ל הכי דהרי להנ"ל תינח בזמן שאין בהמ"ק קיים, אך בזמן שבהמ"ק קיים כגון בימי דוד ושלמה דסיהרא קמה בשלימותי' ואם הבנים שמחה ומכ"ש לע"ל במהרה בימינו מאי איכא למימר, ואם נדחוק בזה דמ"מ צריכא התעוררות לעילא א"כ ר"פ שלוח הקן (קלח, ב) דתנן בפני הבית ושלא בפני הבית ומסיק בש"ס שהוא שלא לצורך ע"ש, וקשה הא צריכה רבא כנ"ל דהוה סד"א בפני הבית לא יצטרך לשלח קמ"ל, אע"כ ש"ס דילן לא ס"ל כזוהר הנ"ל, וידוע היכי דפליגי הנגלה עם הנסתה אין לנו עסק בנסתרות והנגלות לנו ולבנינו וכו'. עי"ש. (3) הובא לשונו בהערה 5.

[בקהלת ז, כג] "ואמר ר' יוסי ב"ר חנינא [שם יט, ו]: "אמר לו הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעם פרה אדומה אבל לא אחרי חוקה, דכתיב [בזכריה יד, ו] והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון, יקפאון כתיב, דברים המכוסים מכם בעולם הזה עתידין להיות צפויים לעולם הבא, כהדין סמיא [דצפי, דכתיב] [בישעיה מב, טז] והולכתי עורים בדרך לא ידעו, וכתיב [שם] אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם... שעשיתם לר' עקיבא". הנה ביארו שאין מניעות טעמי תורה ממנו אלא עורון ב"שכלנו, ושכבר נתגלה טעם החמורה שבהם לחכמי ישראל. וכאלה רבות בדבריהם, ובתורה ובמקרא דברים רבים מודיעין כן, והרב הזכיר מהן.

אבל אלו ההגדות אשר נתקשו על הרב כפי דעתי ענין אחר להם, שרצו לומר שאין התועלת במצות להקב"ה בעצמו יתעלה, אבל התועלת באדם עצמו, למנוע ממנו נזק או אמונה רעה או מדה מגונה, או לזכור הנסים ונפלאות הבורא ית' ולדעת את השם. וזהו "לצרוף בהן" – שיהיו ככסף צרוף, כי הצורף כסף אין מעשהו בלא טעם אבל להוציא ממנו כל סיג, וכן המצות להוציא מלבנו כל אמונה רעה ולהודיענו האמת ולזכרו תמיד.

ולשון זו האגדה עצמה הוזכרה בילמדנו בפרשת זאת החיה [בתנחומא שמיני ח"ז]: "וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט בהמה ואוכל או נוחר ואוכל, כלום אתה מועילו או כלום אתה מזיקו. או מה איכפת לו בין אוכל טהורות או אוכל טמאות. אם חכמת חכמת לך [במשלי ט, יב] – הא לא נתנו המצות אלא לצרף את הבריות, שנאמר [בתהלים יב, ז] אמרות ה' אמרות טהורות, ונאמר [במשלי ל, ה] כל אמרת אלוה צרופה, למה, שיהא מגין עליך". הנה מפורש בכאן שלא באו לומר אלא שאין התועלת אליו יתעלה, שיצטרך לאורה כמחושב מן המנורה, ושיצטרך למאכל הקרבנות וריח הקטורת כנראה מפשרויהם. ואפילו הזכר לנפלאותיו שעשה, שצוה לעשות זכר ליציאת מצרים ומעשה בראשית, אין התועלת לו, רק שנדע אנחנו האמת ונזכה בו עד שנהיה ראויים להיותו מגין עלינו, כי דיבורנו וסיפורנו בתהלותיו מאפס ותוהו נחשבו לו. והביא ראיה מן השוחט מן הצואר והעורף לומר שכלן לנו ולא להקב"ה, לפי שלא יתכן לומר בשחיטה שיהא בה תועלת וכבוד לבורא יתעלה בצואר יותר מן העורף או הניחור, אלא לנו הם, להדריכנו בנתיבות הרחמים גם בעת השחיטה. והביא ראיה אחרת: "או מה איכפת לו בין אוכל טהורות", והם המאכלים המותרים, "לאוכל טמאות", והם המאכלים האסורים שאמרה בהם התורה [בויקרא יא, ח ולעיל יד, ז]

#### תכלית מרדכי

ג) מניעות טעמי התורה – עורון בשכלנו. עי' קדושים י"ט י"ט<sup>4</sup>.

#### כור זהב

ד) כהדין סמיא דצפי, כסומא שנפתחו עיניו כך [ה] שעשיתם לר' עקיבא, צ"ל שכבר פירשתי לר"ע יתפתחו עיני ישראל בתורה לעתיד. כ"ה בס"י.

4) דנאמר שם: "את חוקתי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך", וז"ל: חוקים אלו גזרות מלך שאין טעם לדבר, לשון רש"י ולא הזכירו רבותינו שיהיה הטעם נעלם ושיהיו יצר הרע ואומות העולם משיבים עליהם, אלא בלבישת שעטנו, לא בכלאי הבהמה. ואין הכונה בהם שתהיה גזרת מלך מלכי המלכים בשום מקום בלא טעם, כי כל אמרת אלוה צרופה (משלי ל, ה), רק החקים הם גזירת המלך אשר יחוק במלכותו בלי שיגלה תועלתם לעם, ואין העם נהנים בהם אבל מהרהרין אחריהם בלבם ומקבלים אותם ליראת המלכות, וכן חוקי הקב"ה הם הסודות אשר לו בתורה שאין העם במחשבתם נהנים בהם כמשפטים. אבל כולם בטעם נכוז ותועלת שלימה וכו'. עי"ש.

"טמאים הם לכם". וְרָמַז שהוא להיותנו נקיי הנפש, חכמים, משכילי האמת, ואמר "אם חכמת לך". הזכירו כי המצות המעשיות, כגון שחיטת הצואר, ללמדנו המדות הטובות, והמצות הגזירות במינים לזקק את נפשותינו, וכמו שאמרה תורה [בויקרא כ, כה] "ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא", אם כן כלן לתועלתנו בלבד. וזה כמו שאמר אליהוא [באיוב לה, ו] "אם חטאת מה תפעל בו, ורבו פשעיך מה תעשה לו", ואמר [שם בפסוק ז'] "אם צדקת מה תתן לו, או מה מידך יקח". וזה דבר מוסכם בכל דברי רבותינו. ושאלו בירושלמי <sup>א</sup>בנדרים [פ"ט ה"א] אם פותחין לאדם בכבוד המקום בדברים שבינו לבין המקום, והשיבו על השאלה הזאת "אי זה הוא כבוד המקום, כגון סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל תפילין שאיני מניח, והיינו כבוד <sup>ב</sup>המקום, משמע דלנפשיה ממש הוא דמהני, כהדא אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח וחטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו", הנה ביארו שאפילו הלולב והסוכה והתפילין שצוה בהן [בשמות יג, ט] שיהיו "לאות על ידך ולזכרון בין עיניך... כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים" אינן לכבוד ה' יתברך אבל לרחם על נפשותינו. וכבר סדרו לנו בתפלת יום הכפורים [בנעילה] "אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך, כי מי יאמר לך מה תפעל ואם יצדק מה יתן לך". וכן אמר בתורה [לעיל י, ג] "לטוב לך", כאשר פירשתי [שם]. וכן [לעיל ג, כד] "ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה... לטוב לנו כל הימים", והכונה <sup>א</sup>בכלן לטוב

#### כור זהב

[ו] בירושלמי בנדרים כו' משמע דלנפשי, ר"ל דבירושלמי מקשה דמשמע לן מקרא דלנפשי מהני לא למקום.

#### כסף מזוקק

(ב) והיינו כבוד המקום. משמע דלנפשיה ממש הוא לנפשיה הוא דמהני ולא כבוד המקום הוא. דמהני, וזהו ג"כ מלשון ירושלמי, כי הקשה זה כבוד (ג) והכוונה בכולן. עיין עבודת הקודש פרק ג' מחלק המקום בתמיה פ' הלא משמע מפסוקים האלו דרך העבודה<sup>5</sup>.

(5) וז"ל: ראיתי לרבותינו ז"ל דבר יראה מפשוטו שהוא סותר מה שקובל וקויים במה שאין ספק בו כלל והוא היות העבודות לצורך גבוה גם כן כמו שהוכחנו מן הכתובים ומדברי רבותינו ז"ל בפרקים הקודמים והזכרנו מזה בפתיחת זה הספר, והוא שהם עליהם השלום אמרו במדרש ילמדנו פרשת שמעני בזה הלשון וכי מה איכפת לו להקב"ה כששוחט בהמה ואוכל או נוחר ואוכל, כלום אתה מועילו כלום אתה מזיקו, או מה איכפת ליה אוכל טהרות לאוכל טמאות שנאמר אם חכמת חכמת לך הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות שנאמר אמרת ה' צרופה וגו' למה שיהא מגן עליך שנאמר מגן הוא לכל החוסים בו ע"כ. אשר יראה בתחילת המחשבה דלא איכפת ליה לשוחט ואוכל או מנבל ואוכל או אוכל טהרות או טומאות שאין דבר מאלו וכיוצא בהם מזיקו או מועילו ואין דבר מגיע לו כלל, וכמו שיראה מפשט הכתובים שאמרו החפץ לשד"י כי תצדק ואם בצע כי תתם דרכיך והם דברי אליפז לאיוב, ואמר לו אליהוא אם חטאת מה תפעל בו וגו' אם צדקת מה תתן לו וגו' לאיש כמוך רשעך וגו' ואמר שלמה המלך ע"ה אם חכמת חכמת לך וגו', אשר מכל זה יראה שאין טובות האדם ורעותיו נוגעות כלל לגבוה כי אם אל פועלם בלבד, וכבר התבאר מדברינו הפך זה והוא האמת אשר אין ספק בו והוא קבלה אמיתית מקובלת ביד חכמי האמת קבלה איש מפי איש. ומפני אריכות הדברים אביא את עיקר דבריו שהוכיח מהזוהר כי הטובות והרעות שאנו עושים משפיעים גם על גבוה, וכן הביא שבאיכה רבתי אמרו בזה הלשון רבי יהודה בן רבי סימון בשם רבי לוי בר טרפא בזמן שישראל עושין רצונו של הקב"ה מוסיפין כח בגבורה כמה דאת אמרת ועתה יגדל כח אד-ני, ובזמן שאין עושין רצונו של הקב"ה כביכול מתישין כח גדול של מעלן דכתיב צור ילדך תשי ע"כ, רואים שמעשינו נוגעים לכוחו הגדול של מעלה. וכתב בהמשך דבריו, והרב המורה בחלק שלישי פרק כ"ו מספרו אמר בזה הלשון מצאתי לחז"ל דבר בכראשית רבה יראה ממנה בתחילת מחשבה שקצת מן המצוות אין להם סיבה אלא צוואה לבד ולא כוון בהם תכלית אחרת ולא תועלת נמצאת, והוא מאמרם שם וכי מה איכפת ליה לקב"ה בין מי שישחט מהצוואר למי שישחט מן העורף הוי אומר לא נתנו מצוות אלא כדי לצרף בהם את הבריות שנאמר אמרת ה' צרופה. ועם היות המאמר הזה נפלא מאד שלא ימצא לו דומה בדבריהם פירשתי אני בו פירוש תשמעוהו עתה עד שלא נצא מסדר דבריהם כלום ולא נפרד מזו השורש המוסכם עליו והוא. היות כל המצוות בוקש מהם תכלית מועילה במציאות כי לא דבר ריק הוא ואמר לא

לנו ולא לו יתעלה ויתברך, אבל כל מה שנצטוונו שיהיו בריותיו צרופות ומזוקקות בלא סיגי מחשבות רעות ומדות מגונות.

וכן מה שאמרו [בברכות שם ובמגילה שם] "לפי שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות" לומר שלא חס האל ית' על קץ צפור ולא הגיעו רחמיו על אותו ואת בנו, שאין רחמיו מגיעין בבעלי הנפש הבהמית למנוע אותנו מלעשות בהם צרכנו, שאם כן היה אוסר השחיטה, אבל טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר, כי האכזריות תתפשט בנפש י"האדם, כידוע בטבחים שוחטי השוורים הגדולים והיחמורים שהם אנשי דמים זובחי אדם אכזרים מאד, ומפני זה אמרו [בקהושין פב, א] "טוב שבטבחים שותפו של י"העמלק". והנה המצות האלה בבהמה ובעוף אינן רחמנות עליהם אלא גזירות בנו להדריכנו וללמד אותנו המדות הטובות וכן יקראו הם כל המצות שבתורה, עשה ולא תעשה, גזרות, כמו שאמרו [במכילתא שמות כ, ב] במשל המלך הנכנס למדינה, "אמרו לו עבדיו גזור עלינו גזירות, אמר להם כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות, כך אמר הקב"ה, קבלתם מלכותי – אנכי ה' אלהיך, קבלו גזרותי – לא יהיה לך וכו'".

#### תכלית מרדכי

(ד) כי האכזריות התפשט בנפש האדם. ע"י ראה (ה) טוב שבטבחים שותפו של עמלק. ע"י תוי"ט סוף מסכת קדושין<sup>6</sup>.

למור החכמה

אמרתי לזרע יעקב תהוה בקשוני אני י"י דובר צדק מגיד מישרים. ואשר צריך שיאמינהו כל מי שדעתו שלמה בזה העניין הוא מה שאספרהו והוא, שכלל המצוות יש להם סיבה בהכרח ומפני תועלת אחת צוה בה אבל חלקיה הם אשר נאמר בהם שהם למצוה לבד, והמשל בן־שהריגת בעלי חיים לצורך המזון הטוב מבוארת התועלת כמו שאנחנו עתידים לבאר אמנם היותו בשחיטה לא בנחירה ובפסיקת הוושט והגרירת במקום מיוחד אלו וכיוצא בהם לצורך בהם את הבריות וכן יתבאר לך ממשלם שוחט מן הצוואר לשוחט מן העורף, וזכרתי לך זה המשל מפני שבא בדבריהם ז"ל שוחט מן הצוואר לשוחט מן העורף אבל אמיתת הדבר כן הוא, כי כאשר הביא ההכרח לאכילת בעלי חיים כוון למיתה הקלה עם קלות המעשה שאי אפשר הכאת הצוואר אלא בסיף וכיוצא בו והשחיטה אפשר בכל דבר ולברור מיתה קלה התנו חידוד הסכין, עכ"ד. ויש לדון אחריהם ולומר שאם יספיק טעמו לפי דעתו במה שאמרו בב"ר וכי מה איכפת ליה להקב"ה בין מי שישחט מהצוואר למי שישחט מן העורף הנה לא יספיק במה שאמרו במדרש ילמדנו או מה איכפת לו אוכל טהרות לאוכל טמאות שיראה מדבריהם אלה שהם גוזרים על קצת מצוות בכלל שהם למצווה לבד ולא כוון בהם תכלית אחרת לא חלקיהם בלבד. ונראה מדבריהם ז"ל שלקחו המשל באלו ומהם יובן לשאר המצוות כלן, אמר בויקרא רבה פרשת שמיני זאת הבהמה הדא הוא דכתיב כל אמרת אלוה צרופה רב אמר לא נתנו המצוות לישראל אלא לצרף בהם את הבריות וכל כך למה שנאמר מגן הוא לכל החוסים בו עד כאן, וכן נראה ממשמעות כל אמרת אלוה-צרופה והם ז"ל על כלל המצוות אמרו. וכזה אמרו במדרש שוחר טוב אמר רב לא נתן הקב"ה את המצוות לישראל אלא כדי לצרף אותם שנאמר אמרת י"י צרופה, הרי כל דבריהם מכוונים על כלל המצוות ולא קצתם כדעת הרב, והאריך עוד עיי"ש, וכתב בסוף דבריו נמצאו אם כן המצוות כולם וחלקיהם גורמות הצירוף שהוא שלמות וחיבור העליונים אלו באלו והתחתונים נכללים וזוכים אל השלמות ההוא וא"כ אין במצוות דבר או חלק שלא כוון בו תכלית ותועלת בהצלחת הנפש ויחוד השם הגדול בכבודו כידוע ליודעי האמת, ולהורות שאין דבר או סיפור בתורה שלא כוון בו תועלת זה, וכ"ש המצוות בכללם וחלקיהם אמר אדון הנביאים ע"ה שימו לבבכם לכל הדברים וגו' כי לא דבר ריק הוא מכם וכל מיני השלימיות וההצלחות דבקים בדברים ההם ונמשכים מהם, והוא אמרו כי הוא חייכם והם חיי העולם הבא ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה לומר שמהם נמשכים חיי העולם הזה גם כן, עכ"ל. (6) וז"ל: רבי יהודה אומר משמו – לשון רש"י של אבא גוריא. החמרים רובן רשעים מפני לסטיות. הגמלים רובן כשרים שפורשין למדברות למקום גדודי חיות ולסטים ויראים לנפשם ומשברים לבן למקום. הספנים רובן חסידים שפורשין למקום הסכנה ותמיד הם ברעדה יותר מן הגמלים. טוב שברופאים לגינהם, אינו ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאים ואינו משבר לבו למקום ופעמים שהורג נפשות ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא. טוב שבטבחים, ספיקי טרפות באות לידו וחס על ממונו ומאכילן. ע"כ לשון רש"י. ושותפו של עמלק לא ניחא, דמה ענין עמלק למאכיל טרפות. ולכן נראה לפרש טוב שבטבחים הוא אכזרי ומזגו רע, והוא שותפו של עמלק האכזרי שזינב כל הנחשלים, ולא היה אומה ולשון שנזדווגו בישראל אחר שיצאו ממצרים והנסים שנעשו להם. כי אם עמלק ראשונה, וזה מורה על אכזריות לבבו שלא שם אל לבו הנסים והנפלאות שנעשו לישראל והמכות של מצרים במצרים ועל הים אלא אכזריותו וזדונו הכריעו לכך כמ"ש (דברים כ"ה) ולא ירא אלהים. עכ"ל.

אבל במדרשו של ר' נחוניא בן הקנה [הבהיר ק"ד] בשלוח הקן מדרש שיש במצוה "סוד: "אמר ר' רחמאי מאי דכתיב שלח תשלח את האם ולא אמר האב, אלא שלח תשלח את האם בכבוד אותה בינה שנקראת אם העולם, דכתיב [במשלי ב, ג] כי אם לבינה תקרא. ומאי ואת הבנים תקח לך – אמר ר' רחמאי אותן הבנים שגדלה, ומאי ניהו, שבעת ימי הסכות, והיינו ימי השבוע וכו". והנה המצוה רומזת לענין "גדול, ולכך שכרה מרובה למען ייטב לך והארכת ימים.

### תכלת מרדכי

(ו) במדרשו של רבי נחוניא – במדרש. הבהיר פרשת מטות<sup>9</sup>, ראה ט"ז ד'.  
(ח) רומזת לענין גדול. עי' תשובות הרשב"א חלק סי' מ"ה.<sup>7</sup>  
(ז) שיש במצוה סוד. עי' אמור כ"ג מ' 8, וריש א' סי' צ"ד.<sup>10</sup>

(7) מדרש רבי נחוניא בן הקנה [אשר חי בימי ר' יוחנן בן זכאי בזמן הבית, רבו של רבי ישמעאל, חבירו של רבי עקיבא ושל רבי ישמעאל כהן גדול] וכך איתא שם: שאלו תלמידיו את ר' אליעזר מ"ד קדש לי כל בכור, וכי הקב"ה בכור. א"ל אין קדש לי כל בכור, אלא שנתקדש ונקרא על שם ישראל דכתיב בני בכורי ישראל, כביכול עמהם היה בשעת השעבוד, והיינו דכתיב שלח תשלח את האם וגו', ולא אמר שלח תשלח את האב אלא תשלח את האם בכבוד אותם שנקראת העולם שנאמר האם בכיר, וי"א בכור בכורים והוא הנקרא עצרת שנקרא אם שנאמר כי אם לבינה תקרא, ומאי ואת הבנים תקח לך, ר' רחמאי אומר אותם בנים שגדלה ומאי ניהו ז' ימי הסכות, והיינו ימי השבוע שהם ז' איכא ביניהם שהם יותר בקודש דכתיב בהם מקראי קודש והיינו א"כ עצרת שהוא מקרא קודש. א"ל אין אבל זה אחד וזה ב' דכתיב ביום הראשון מקרא קודש וכו', עי"ש. (8) בסוד של ארבעת המינים בכלל והאתרוג בפרט. (9) במדבר ל, ג, בסוד של נדרים ושבועות. (10) וז"ל: ההצעה שהצעת כי כלל המצות הם בגוף ורומזות אמת בנפש, וכל ישראל שיש להם חלק לעולם הבא מסכימים על דבר זה, וכתוב (דברים ד) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם. ואף המצות שיראה מפשוטי הטעמים שנתנה בהם התורה שהטעמים ההם הם תכלית הכונה בהם אינה תכלית, אלא הטעם ההוא אמת אך הוא כנקודה מתועלותיה ומכונותיה, והדברים הנעלמים הרמזים בתוכה לאשר חננם השם יתברך אין להם תכלה. והוא שאמר דוד (תהלים קי"ט) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאוד. ואם על הפשטים לבד יכילם מעט גליון כזהירות שחברו הפייטנים, ואם על פירושיהם יכילום קונדריסין כמשנה וכתלמוד. ועל זה אמר רבי עקיבא אילו היו שמים וארץ יריעות וכלל המאמר ההוא. והם הענינים הנכבדים הצפונים בתוך המצות. וכמו שאמרו במדרש (משלי ב) בני אם תקח אמרי ומצותי תצפון אתך, אמר הקב"ה לישראל אם זכיתם להצפין תורתי אני משיב אתכם משוב הצפון לעתיד לבא שנאמר (תהלים ל"א) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. והנה מצות השבת שנתפרש בתורה טעמא (שמות ל"א) כי ששת ימים עשה ה' וגומר, ונראה כי תכלית הכונה במצוה זו לא זולת זה כמו שבאר בסוף המקרא (דברים ה) על כן צוה ה' אלהיך לעשות את יום השבת, עם כל זה יש בענין השבת סוד נשגב מאד. ואולם גם הטעם הזה הנגלה כולל ענינים לא יכילום ספרים, למי שדעתו יפה וראה רמז מועט כולל השגחתו בעליונים ובשפלים ובפרטיהם, ויכולתו יתברך לברוא נבראים רבים ונכבדים מן האפס הגמור כשמים וכל אשר בס' והארץ וכל אשר עליה ולעשות שאינו ישנו. וכשנחקר על חיוב מציאותו יתברך ועל השגחתו ועל יכלתו ואין נבראו בריותיו כאשר יעורר טעם המצוה ההיא יפסוק הזמן ולא יספיקו כל החכמים למצוא כמעט אפילו כנקודה אחת כנגד הגלגל העליון, כי זה כלל כל מעשה בראשית ומי בראו ב"ה... וכן במצות הסוכה וכן מקצת מן המצות כל שכן את אשר לא נתפרש טעמם בתורה. ודע כי לכל אלו יש לבעלי סודות התורה טעמים נכבדים מאד, אף כי בעון הדור נסתתמו מעינות חכמה אחר שגרים החטא ונחרב בית קדשנו ותפארתנו שמשם היה משך הנבואה והחכמה נמשך לחכמים ולנביאים. וכלל כל המצות תלוי בשלושה דברים בפה בלב ובידים, רצה לומר אברים שבהם פועל האדם, בפה שהוא כלי ההוראה, רצונו לומר שמלמד ומורה דרכי השם ומצותיו לאחרים, והוא שנצטוונו ושננתם לבניך ולמדתם אותם את בניכם (דברים ו), מלבד שנצטוונו בעצמנו בדבור בהם והוא אמרו ודברתם בם, וממנו פתח החכמה כדכתיב (תהלים מ"ט) פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות, ואמרו במדרש מפיו דעת ותבונה (משלי ד) שהוא נותן פתחון פה לאדם שנאמר (שמות ד) מי שם פה לאדם. ובלב שהוא כלי הבחינה שנצטוונו בה דכתיב (דברים ד') וידעת היום והשבות אל לבבך וגומר, ובו נבחן כוונות התורה ומצפונייה. והידים שנצטוונו במעשה הכולל חלק אחד גדול מן המצות, והוא אמרו (דברים ל) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו, והם כנגד החכמה והתבונה והדעת, החכמה כנגד הפה כדכתיב (משלי ל"א) פיה פתחה בחכמה, והתבונה כנגד הלב המתבונן ומוציא דבר מתוך דבר, וכתוב (תהלים מ"ט) והגות לבי תבונות, והדעת כנגד הידים, רצונו לומר כלי המעשה שמגלים ומודיעים הציור שצייר הלב, וכתוב (שמות ל"ו) כל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשות. ועל ענין הפרט שבא בכתבך הרמז על מצות שלוח הקן ורמזת אתה עליו שני פנים לתורה, ואמנם דע כי אי אפשר לגלות טעמה שיש בה לבעלי הקבלה כי אם יחיד שבדור לשתי סבות, אחת מצד המוסר והשנית מצד המקבל, כי היודעים חן ערך המצות מעט, ותמה אני אם יש בדור מי שראוי לדבר ליקר תפארת הענינים, ולמיעוט הידיעה בהם גם המבינים כי יאמרו אליהם מועטים מן המועטים לעומק הענינים ודקותם, אך דרך כלל אני אומר מדעתי שהמצוה היא רומזת באמתות בידיעת החכמה והאמונה מה אשר לא ימד ולא יספר, ונשאל מאתו יתברך לגלות עינינו לראות בנפלאות תורתו כדכתיב (תהלים קיט) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, עכ"ל.